

AR

2012/2+3

Arhitektura, raziskave
Architecture, Research

UDK *
COBISS 1.03

TADEJA ZUPANČIČ

10 - 11

ARHITEKTURNA PRAKSA KOT
ZNANSTVENO RAZISKOVALNI
LABORATORIJ

*RESEARCH THROUGH DESIGN
PRACTICE IN ARCHITECTURE*

Fakulteta za arhitekturo
Inštitut za arhitekturo in prostor
Ljubljana 2012

AR

Arhitektura, raziskave
Architecture, Research
2012/2+3

Fakulteta za arhitekturo
Inštitut za arhitekturo in prostor
Ljubljana 2012

Fakulteta za arhitekturo

ISSN 1580-5573
ISSN 1581-6974 (internet)
<http://www.fa.uni-lj.si/ar/>

revija izhaja trikrat letno / published three times a year
urednik / editor
prof dr Borut Juvanec

regionalna urednika / regional editors
prof dr Grigor Doytchinov, Avstrija
prof dr Lenko Pleština, Hrvaška

uredniški odbor / editorial board
prof dr Vladimir Brezar
prof dr Peter Fister
prof dr Borut Juvanec
prof dr Igor Kalčič
doc dr Ljubo Lah

znanstveni svet / scientific council
prof dr Paul Oliver, Oxford
prof Christian Lassure, Pariz
prof Enzo d'Angelo, Firence

recenzentski svet / supervising council
prof dr Kaliopa Dimitrovska Andrews
akademik dr Igor Grabec
prof dr Hasso Hohmann, Gradec
prof mag Peter Gabrijelčič, dekan FA

tehnični urednik / technical editor
doc dr Domen Zupančič

prelom / setting
Damjan Hidič

klasifikacija / classification
mag Doris Dekleva-Smrekar, CTK UL

uredništvo AR / AR editing
Fakulteta za arhitekturo
Zoisova 12
1000 Ljubljana
Slovenija

naročanje / subscription
cena številke je 17,60 EUR / price per issue 17,60 EUR
za študente 10,60 EUR / student price 10,60 EUR
dekanat@fa.uni-lj.si

revija je vpisana v razvid medijev pri MK pod številko 50
revija je dosegljiva in ali indeksirana na naslednjih mestih:
Cobiss, ICONDA, MIT digital library, Ulrich, DOAJ, CEEOL, DLib, UL FA AR

za vsebino člankov odgovarjajo avtorji / authors are responsible for their articles

tisk / printing
Tiskarna Bograf

© AR, Arhitektura raziskave, Architecture Research
Ljubljana 2012

Uvodnik / Editorial	4	Vasa J. Perovič, Anja Vidic KRPANJE MESTA, 2011	74
Članki / Articles	8	Vasa J. Perovič, Anja Vidic ZAČASNE, MOBILNE BIVALNE ENOTE, 2011	76
Tadeja Zupančič ARHITEKTURNA PRAKSA KOT ZNANSTVENO RAZISKOVALNI LABORATORIJ / RESEARCH THROUGH DESIGN PRACTICE IN ARCHITECTURE	10	Ajda Primožič PRIPELJIMO GOZD V MESTO, 2011	78
Mevludin Zečević, Amir Čaušević, Nerman Rustempašić PRESERVATION OF A TRADITIONAL TIMBER ROOF: THE CASE OF THE HANDANIJA MOSQUE / OHRANITEV LESENEGA OSTREŠJA: PRIMER MOŠEJE HANDANIJA	12	Domen Zupančič SUHI ZID NA KRASU, 2011	80
Jeronima Kastelic, Tomaž Novljan, Aleš Vodopivec UČINEK SENCE PRI SNOVANJU, ZAZNAVANJU IN DOŽIVLJANJU ARHITEKTURNEGA PROSTORA / THE SHADOW EFFECT IN THE CONCEPTION, PERCEPTION AND EXPERIENCE OF ARCHITECTURAL SPACE	18	Alenka Fikfak ČRNOMELJ, 2010	84
		Matevž Juvančič, Špela Verovšek DIVE, 2010	88
		Tomaž Krušec JELOVICA, 2010 / 2011	90
Delavnice / Workshops	28	Aleš Vodopivec, Anja Planišček ŠOLA ZA PRIHODNOST JAR, 2010 / 2011	94
Lučka Ažman Momirski ŽIRI, 2012	30	Anja Jutraž PBL, GLOBALNO PROJEKTNO TIMSKO DELO, 2009	98
Andreja Benko GORAŽDE, 2012	32	Igor Seljak OBLAZINJENO SEDEŽNO POHIŠTVO, 2009	100
Andreja Benko LIPICA, 2012	36	Igor Seljak TEKTONIKA V STAVBNI KULTURI II, 2009	102
Gregor Čok "MLINSKA CESTA", PTUJ, 2012	40	Špela Verovšek, Matevž Juvančič DIVE, 2009	104
Aljoša Dekleva, Vasa J. Perovič, Anja Vidic GUMA3, 2012	44	Mitja Zorc MURSKA SOBOTA, LENDAVSKA SEVER, 2009	106
Or Ettliger, Lovrenc Košenina OBČUTENJE ARHITEKTURE, LJUBLJANSKI OTOK, 2012	46	Domen Zupančič MODRI STOL, 2009	108
Gašper Skalar ČRNA NA KOROŠKEM, 2012	48	Andreja Benko LENART, 2008	110
Rok Žnidaršič ZLATO POLJE V KRANJU, 2012	50	Gregor Čok ŠKOFJA LOKA, KAMNITNIK, 2008 / 2009	114
Domen Zupančič OŠ FRANCE BEVK, 2012	52	Matevž Juvančič, Špela Verovšek DIVE, 2008	116
Lučka Ažman Momirski GRADITI KRAJINE, 2011	54	Ajda Primožič KRPANJE MESTA REKA, 2008	118
Živa Deu, Jerneja Kranjec LEMBERG, 2011	56	Aleš Vodopivec, Anja Planišček NOVA GORICA, 2008/2009	120
Alenka Fikfak ZELENA URBANOST, 2011	60	Andrej Mahovič PARK ŠKOCJANSKE JAME, 2007	124
Miloš Florijančič, Ana Kučan, Mitja Zorc ARBORETUM VOLČJI POTOK, 2011	64	Mitja Zorc IDRIJSKA ULICA V LJUBLJANI, 2005	126
Jurij Kobe, Rok Žnidaršič, Paul Robinson, Karin Rožman RADOVLJICA, 2011	66	Vsebinsko kazalo delavnic / Workshop Index	128
Tomaž Krušec KRIŽEVCI PRI LJUTOMERU, 2011/2012	70		

ARHITEKTURNA PRAKSA KOT ZNANSTVENO RAZISKOVALNI LABORATORIJ

RESEARCH THROUGH DESIGN PRACTICE IN ARCHITECTURE

Potreba po reinterpretaciji znanstvenega raziskovanja na področju arhitekture izhaja iz reakcije disciplinarne prakse na akademsko izolacijo znanstvenega raziskovanja in iz reakcije akademske prakse na pretirano poudarjanje interdisciplinarnosti (vključno z vsiljevanjem metod, kriterijev in meril bolj pozitivistično naravnanih znanstvenih disciplin). Arhitektura kot znanstvenoraziskovalno področje brez zavestnega razvoja disciplinarnega jedra namreč izgublja svoje lastne temelje. V različnih kulturnih okoljih prerajanje poteka na različne načine, z različno tradicijo - skupno vsem pa je poudarjeno iskanje disciplinarnega jedra in srečanje umetniških disciplin ob istih bistvenih vprašanjih - v istem trenutku sodobnosti.

Katera so torej bistvena, aktualna teoretska vprašanja? In katera so bistvena, aktualna metodološka vprašanja? Na katera izmed teh vprašanj je mogoče odgovoriti bodisi s teoretskim argumentiranjem bodisi z oblikovalskim eksperimentiranjem? Katera so vprašanja, ki terjajo odgovore izključno s konkretnim, vnaprej opredeljenim oblikovalskim eksperimentiranjem? Katera pa so tista, na katera odgovori se porajajo v kritični refleksiji vzporednega projektantskega dela? Kako jasno izoblikovati tovrstna raziskovalna vprašanja?

Iskanje odgovorov na našeta vprašanja združuje pristop t.i. znanstvenega raziskovanja v procesu oblikovanja ("through design" ali "by design" [Heynen, 2006]), katerega jedro je proces oblikovanja, in katerega ožje in bolj razvito polje delovanja izhaja iz zrele prakse arhitekturnega oz. oblikovalskega snovanja in proučevanja sledi tega snovanja v prostoru ("by practice"). Rezultati raziskovanja "iz prakse" obsegajo nova znanja o načinih, kako oblikovalec ("reflective practitioner" - [Schön, 1983]) obvladuje svoje znanje in razumevanje, še posebej miselni prostor svojega znanja o prostoru in razumevanja prostora. Drugi sklop rezultatov pa razkriva način, kako se oblikujejo javni vedenjski vzorci ustvarjalca, in kako jih le-ta uporablja v podporo svoji oblikovalski praksi [Schaik, Johnson, 2011].

Raziskovanja "iz prakse" se običajno lotevajo zreli arhitekti (po vsaj desetih, morda dvajsetih letih prakse), ki začitijo potrebo po kritični distanci do svoje lastne in družbene ustvarjalne preteklosti in sedanjosti, za svoje ustvarjalni preporod, za višjo stopnjo konkurenčnosti itd. Razprave o naravi oblikovalskega znanja poudarjajo [Lawson, Dorst, 2009], da višja stopnja zrelosti arhitekta ne pomeni boljšega izvajanja istih nalog, temveč predvsem to, da zreli arhitekti počno druge stvari kot arhitekti na nižjih stopnjah razvoja in to tudi na posvem drugačen način. Kaj torej lahko prinaša obravnavani pristop npr. na ravni diplomantov? Preveriti bi veljalo možnosti razvoja obravnavanega pristopa za vse nivoje zrelosti arhitekta - bodisi kot umetnika, bodisi kot znanstvenika ali morda celo generalista. Katera vprašanja so rešljiva v različnih stopnjah zrelosti arhitekta kot projektanta-umetnika, arhitekta-raziskovalca ali morda arhitekta-generalista?

Eden izmed problemov arhitekture kot znanstvene discipline je, da je velik delež bistvenega metodološkega znanja, ki nastaja v

procesu projektantske prakse, implicitnega ("tacit knowledge"- [Polanyi, 1966]). Kar pomeni, da je to znanje prenosljivo le posredno. Ne le med disciplinami, ampak tudi "znotraj" arhitekture. S tem pa je povezan tudi problem povezovanja teoretskega znanja z metodološkim v okviru iste oblikovalske discipline, pa naj so teorije še tako (znanstvenoraziskovalno) odlične.

Proces družbenega priznavanja znanstvenoraziskovalnega dela, ki izhaja iz obravnavanega pristopa, se torej ne sooča le s problemom metamorfoze znanja iz implicitnega v eksplicitno, temveč tudi s problemom priznavanja vizualnega jezika kot bistvenega, verndar ne tudi zadostnega sporočilnega medija za posredovanje rezultatov dela tega pristopa. Zahteva po ubesedovanju znanstvenih rezultatov pač ni kaprica znanstvenih disciplin, v katerih eksplicitna narava znanja prevladuje, temveč sporočilna nuja - ki ne le posreduje rezultate meddisciplinarnemu diskurzu, temveč tudi oblikovalski disciplini sami pomaga v procesu pretvarjanja implicitnega znanja v eksplicitno (in nazaj), iz abstraktnega v konkretno (in nazaj).

Po drugi strani pa znanstvenoraziskovalna besedila pod vplivom meddisciplinarnega diskurza pogosto ostajajo brez sporočilnega naboja, ki bi ustrezal h kulturnemu razvoju usmerjeni disciplini. Razvoj sposobnosti pretvorbe implicitnega znanja v eksplicitno s pomočjo razvoja pestrosti naj sodobnejših načinov predstavitev je temeljni cilj vseh znanstvenoraziskovalnih usposabljanj na področju arhitekture, ki se posebej posvečajo navedenemu pristopu: od doktorskih programov do usposabljanja raziskovalnih mentorjev.

Ob interpretacijah obravnavanega pristopa pa ob identifikaciji pristopa in prizadevanjih za njegov razvoj naletimo na vrsto nesporazumov. Eden izmed njih izhaja iz razlikovanja med znanstvenim in umetniškim raziskovanjem, ki je posledica razlik v filozofiji znanosti in umetnosti. Je mogoče med njima kdaj postaviti enačaj in pod kakšnimi pogoji? Je arhitekturno projektiranje npr. v slovenskem kulturnem prostoru res zgolj strokovno ali morda družbeno priznано umetniško aplikativno razvojno raziskovalno delo, ali vsaj vir informacij znanstvenega raziskovanja? Je znanstvenoraziskovalno delo res zgolj podpora umetniškemu ustvarjanju? Kako je mogoče preseči ločnico? Kateri so torej tisti koraki, ki so potrebni, da arhitekturna praksa ni le vir informacij ali/in aplikacija, temveč preizkusni laboratorij znanstvenega ustvarjanja? Nekaj odgovorov lahko najdemo v najnovejših raziskavah s tega področja [Koskinen, Zimmerman, Binder, Redstrom, Wensveen, 2011]. Ostaja pa vprašanje, kako prepoznati in intenzivneje razviti obravnavani pristop v okviru integralne tradicije raziskovanja na področju arhitekture [Zupančič, 2009].

Rezultat umetniške narave raziskovanja je delo, ki je lahko družbeno priznано kot umetniško - to je na področju arhitekture npr. arhitekturni projekt oz. njegova realizacija. Rezultat pa je (lahko) tudi novo občutenje umetnosti. Rezultat znanstvenega pola raziskovanja pa je v kontekstu raziskovanja arhitekturne

prakse novo znanje in razumevanje procesov arhitekturnega projektiranja, miselnega sveta kreativnega ustvarjanja in pogojev tega ustvarjanja, mnogoterosti družbene vloge ustvarjalca in načinov njegovega delovanja. Rezultat, ki je lahko priznan kot znanstvenoraziskovalno odlično delo, je lahko novo razumevanje stvarnosti, nov oz. posodobljen metodološki pristop, nova ali posodobljena metoda dela - ne pa sam projekt/realizacija ali serija projektov/realizacij. Tako umetniško kot tudi znanstvenoraziskovalno priznanje odličnosti je zadeva družbe, ki določa pogoje za polarno, pa tudi medsebojno priznanje.

Iskanje skupnega jedra oblikovalskih disciplin v okviru hitro razvijajočega se obravnavanega raziskovalnega pristopa ima lahko za posledico novo izolacijo "podobno mislečih". Zato je nujna vzporedna integracija raznolikih raziskovalnih pristopov oz. iskanje ravnovesja med njimi, glede na naravo in bistvo raziskovalnih problemov, ki se jih raziskovalec loteva.

Viri in literatura

- Zupančič, T. (2009): Communicating (by) curriculum design: the integral tradition on doctoral scholarship in architecture. V: VERBEKE, Johan (ur.), JAKIMOWICZ, Adam (ur.). Communicating (by) design : proceedings of the colloquium "Communicating (by) Design" at Sint-Lucas Brussels from 15th - 17th April 2009. Brussels: Hogeschool voor Wetenschap & Kunst; Gent: School of Architecture Sint-Lucas; Göteborg: Chalmers University of Technology, str.: 675-685.
- Heynen, H. (2006): Unthinkable Doctorates? Introduction. V: The Journal of Architecture, 2006/11, str.: 277-282.
- Koskinen, I., Zimmerman, J., Binder, T. Redstrom, J. Wensveen, S. (2011): Design Research Through Practice. Morgan Kaufmann, Waltham.
- Lawson, B. R., Dorst, C.H. (2009): Design Expertise. Architectural Press, Oxford.
- Polanyi, M. (1966): The Tacit Dimension. Doubleday & Co., New York.
- Schön, D. (1983): The Reflective Practitioner, How Professionals Think in Action. Basic Books, New York.
- Schaik, L. V., Johnson, A. (eds.) (2011): By Practice, By Invitation: Design Practice Research at RMIT. Onepointsixone, Melbourne.

